

SZÉLKIÁLTÓ

7. szám 1993. december

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
nyugat-dunántúli csoportjainak lapja

A lap készítésénél közreműködtek:

Kisalföldi Helyi Csoport

Komárom-Esztergom megyei Helyi Csoport

Soproni Helyi Csoport

Összeállították :

Dr. Hadarics Tibor
Mogyorósi Sándor
Pellinger Attila
Soproni János
Mathias Ressel

Kedves Olvasó !

Egy megújult lapot tartasz most kezvedben. Két évvel ezelőtt azzal a szándékkal indítottuk útjára a SZÉLKIÁLTÓT, hogy a Soproni Csoportban tevékenykedő madarászok, természetvédők lapjaként, annak tevékenységéről, az elért eredményekről írt beszámolóknak nyissunk új fórumot. Együtt írtuk - magunknak. Az eltelt két év során megjelent hat szám iránt egyre növekvő érdeklődés nyilvánult meg Egyesületünk más Helyi Csoportjainak tagjai részéről, ezért - és mert igényesebbek lettünk önmagunkkal szemben - átértékeljük célkitűzéseinket. Hozzájárult ehhez az a tény is, hogy a lehetőségek növekedtével egyre több és több kis terjedelmű - mondjuk ki - amatőr módon szerkesztett, ezért bizonytalan jövőjű kiadvány megjelenésével számolhatunk. Úgy gondoltuk, maradandóbbat és ami talán még lényegesebb, értékesebbet alkothatunk, ha erőinket nem forgácsoljuk szét, hanem összefogunk egy igényes, regionális újság megjelentetése érdekében. Megkerestük elgondolásainkkal azokat a Helyi Csoportokat - Vas megyei H.Cs., Komárom-Esztergom megyei H.Cs., Kisalföldi H.Cs., Zalai H.Cs. - melyekkel a korábbi évek során lazább vagy szorosabb együttműködést alakítottunk ki és felajánlottuk számukra, hogy adjuk ki közösen a "Szelkiáltót". Kezdeményezésünk egyetértésre lelt, ennek eredménye fekszik most előtted.

Biztosak vagyunk benne, hogy sok közös munka vár még ránk, míg megelégedhetünk kiadványunk szakmai és esztétikai színvonalával, de ez nem baj, hiszen még csak most tanuljuk, mit és hogyan kell csinálnunk. Szeretnénk, ha az itt megjelenő írások arra sarkallnának fiatal és idősebbet egyaránt, hogy terepi munkájuk során átgondolt, szakmai, tudományos szempontból megalapozott vizsgálatokat végezzenek és azok eredményeit osszák meg velünk, az információk ne süllyedjenek el a fiókok mélyére. Reméljük a "Szelkiáltót" ezután is együtt írjuk, magunknak - csak többen leszünk hozzá !

Madárbaráti üdvözzel :
a Szerkesztők

Tájékoztató és felhívás

A Soproni HC. 1993-tól megrendelte és folyamatosan kapja a "Limicola" című német nyelvű terepornitológiai folyóiratot. A HC. tagjai a könyvtáron keresztül kölcsönzéssel vehetik ki, ill. olvashatják.

Néhány téma az idei három szám tartalmából :

- Az európai egyszínű-hátú nádiposzták meghatározása
- Kis- és nagyfülemüle faji sajátosságai különböző tollzatban ill. életkorban
- Apró partfutó tollzatának variációi különböző életkorban és a vedlés különböző ciklusaiban
- A pusztai ölyv mint közép-európai fészkelő faj a Hortobágyon
- Kék és lazúrceineg hibridje a Fertő osztrák oldalán

Fentiekén kívül a folyóirat minden terepen dolgozó madarász-kollégának jó segítséget nyújthat a megfigyeléshez azzal, hogy egyes fajokra (alfajokra) illetve határozásukra felhívja a figyelmet, valamint betekintést nyújt, elsősorban a német-nyelvű európai országok madártani tevékenységébe.

Több érdekes faunisztikai megfigyelést és felhívást tesz közzé, mely utóbbiból szeretnék itt egyet ismertetni.

Egy németországi sarlós partfutó-kutatási program keretében 1992-ig 1100 madarat jelöltek meg az Ebro- (Spanyolország) az Arno- (Olaszország) és az Elba- (Németország) torkolatvidékein színes és fémgyűrű kombinációkkal. Az alábbi adatok feljegyzése szükséges a gyűrűs madár megfigyelésekor :

1. A csapatban levő gyűrűs és gyűrűtlen példányok száma
2. Lehetőleg a koreloszlás
3. A melltollzat vöröses színének nagysága %-ban
4. Hely és dátum

A megfigyeléseket a szervezők az alábbi címre kérik elküldeni : Olaf Zeiske
D-22459 Hamburg, Lauterberger Weg 24.

Mogyorósi Sándor H-9435 Sarród, Pf. 4.

Az ún. nagy-sirályok újonnan elfogadott rendszertani felosztása

A Nomenclatura Bizottság 1993. februári ülésén elfogadta a *Larus argentatus*-csoport sirályainak új rendszertani felosztását, mely az utóbbi időben az európai országokban már széles körben elterjedt és általánosan elfogadottá vált. Mivel a legjelentősebb változások hazánkban is előforduló madarakat is érintenek, szükségesnek tartom az új rendszer ismertetését, illetve annak rövid áttekintését, hogy milyen tényezők indokolták e változtatásokat. Munkám során nagymértékben támaszkodtam a Glutz von Blotzheim - Bauer : Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 8. J. HAFFER által írt ide vonatkozó fejezetére.

Az ún. nagy-sirályok rendszertana meglehetősen bonyolult, és részleteiben teljesen még ma sem tisztázott. Az északi tengerpartokat benépesítő számos forma /fenotípus/ a sokszor jelentős színezetbeli különbségek ellenére közeli rokonságban áll egymással. Ezen különböző fenotípusokat többnyire alfajként, vagy önálló fajként írják le. Bonyolítja a helyzetet, hogy egyes formák valószínűleg az alfajok fajokká való differenciálódásának valamely közbülső fokán állnak, továbbá a különféle fenotípusok elterjedési területük közös határain kereszteződhetnek, sőt termékeny utódokat hozhatnak létre. Előfordulhat, hogy a szomszédos formák, bár ökológiai igényeik azonosak mégsem kereszteződnek, mert szexuálisan már erősen izolálódtak egymástól /allopatrikusak/. Számos példa van arra is, hogy a különböző fenotípusok már nem csak szexuálisan, hanem ökológiailag is izolálódtak, s mint ún. "jó" fajok azonos területen élnek anélkül, hogy hibridizálódnának /szimpatrikusak/.

Ahány szerző, szinte annyiféle felfogással találkozhatunk a csoport rendszertani felosztását illetően. Kezdetben a morfológiai bélyegek /elsősorban a színezetbeli különbségek/ és a földrajzi elterjedés alapján több fajra osztották a csoportot, pl. DWIGHT /1925/ a következőkre /számos alfajjal/: *Larus argentatus*, *L. californicus*, *L. cachinnans*, *L. fuscus*, *L. occidentalis*, *L. schistisagus*, *L. glaucescens*, *L. hyperboreus*, *L. glaucoides*. STEGMANN /1934/ rámutatott arra, hogy ezen "fajok" között sok helyen keverékpulációk, kereszteződések léteznek, s ezért az összes formát *Larus argentatus* néven egyesítette, s azokat mint az ezüst-sirály olyan földrajzi alfajai írta le, melyek a szomszédos alfajokkal kereszteződve egy folyamatos láncot /pontosabban gyűrűt/ alkotnak; a gyűrű két végpontján lévő alfajok egymástól már jelentősen különböznek, s nem is hibridizálódnak bár elterjedési területeik átfedik egymást /ezt a példát a legtöbb evolúcióval vagy állatföldrajzzal foglalkozó tankönyvben idézik/. Az egyes szerzők felfogásai között többnyire az volt a különbség, hogy az e csoportba tartozó 34 alfajt hány fajba sorolták, hol húzták meg köztük az egyes fajok határait, illetve melyeket emeltek önálló faji rangra. Az újabb morfológiai, etológiai és ökológiai vizsgálatok, valamint a korszerűbb evolúciós, populációgenetikai és állatföldrajzi ismeretek alapján újabban ismét több fajba sorolják ezeket a madarakat. A korábban Magyarországon használt felosztás /baloldalon/, és a jelenlegi, már széles körben elfogadott felosztás /jobboldalon/ közti különbségeket az alábbiakban próbálom meg szemléltetni /középen az alfajok/:

<i>Larus californicus</i>	californicus	<i>Larus californicus</i>
<i>Larus dominicanus</i>	dominicanus vetula antipodus austrinus	<i>Larus dominicanus</i>
<i>Larus occidentalis</i>	livens occidentalis wymani	<i>Larus livens</i> <i>Larus occidentalis</i>
<i>Larus glaucescens</i>	glaucescens	<i>Larus glaucescens</i>
<i>Larus hyperboreus</i>	hyperboreus barrovianus pallidissimus	<i>Larus hyperboreus</i>
<i>Larus glaucoides</i>	glaucoides kumlieni	<i>Larus glaucoides</i>
<i>Larus thayeri</i>	thayeri	<i>Larus thayeri</i>
<i>Larus schistisagus</i>	schistisagus	<i>Larus schistisagus</i>
<i>Larus argentatus</i>	armenicus atlantis michahellis cachinnans omissus barabensis mongolicus smithsonianus	<i>Larus armenicus</i> <i>Larus cachinnans</i> <i>Larus argentatus</i>
	argenteus argentatus vegae birulai	<i>Larus argentatus</i> <i>Larus vegae</i>
<i>Larus fuscus</i>	taymirensis heuglini fuscus intermedius graellsii	<i>Larus fuscus</i>
<i>Larus marinus</i>	marinus	<i>Larus marinus</i>

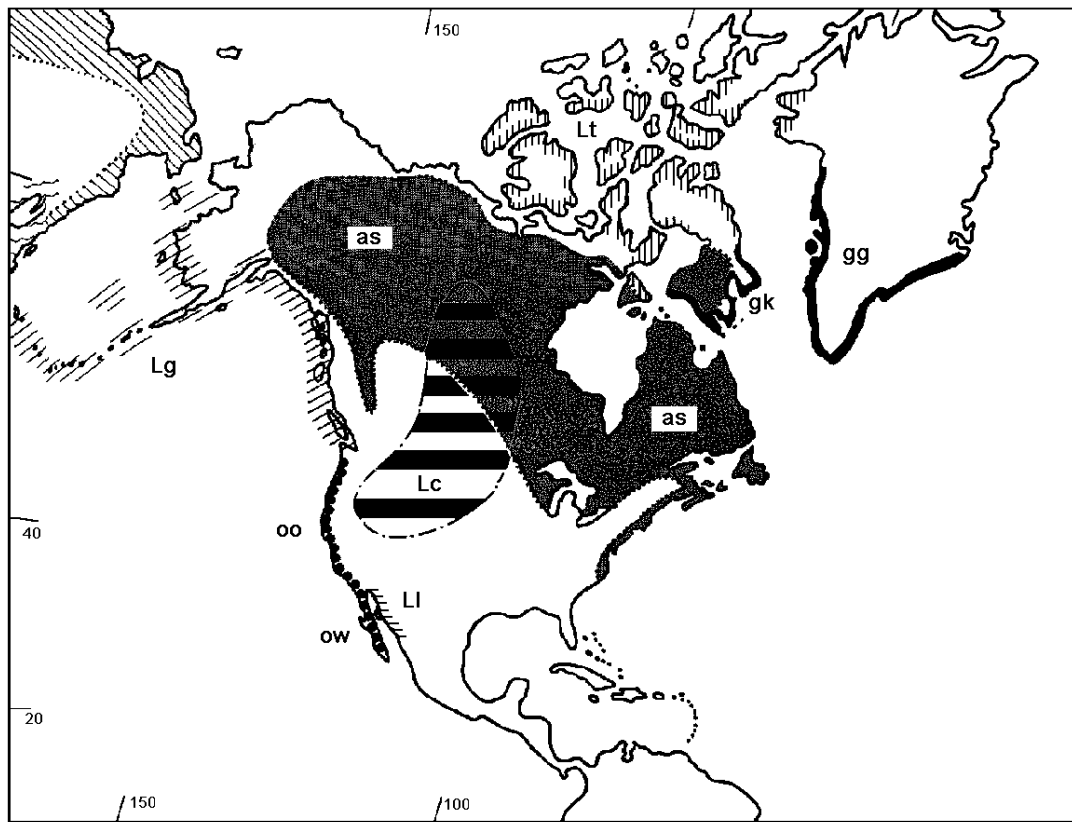
A nagy-sirályok rendszertanával kapcsolatban mára összegyűlt óriási anyag összefoglalására és egységesítésére DEVILLERS tett kísérletet. Ezt a rendszert, melyről az alábbi táblázat nyújt áttekintést fogadják el ma egyre szélesebb körben, így mostantól Magyarországon is. Ezen felosztás szerint a csoport 8 állatföldrajzi fajból áll /ezek egymástól ökológiailag és szexuálisan is izoláltak/, közülük 5 egyben taxonómiai faj is, a másik 3 állatföldrajzi fajt pedig mint ún. szuperfajokat több közeli rokon taxonómiai faj alkotja.

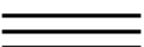

Állatföldrajzi faj	Taxonómiai faj	Alfajok
I	Larus californicus	-
II szuperfaj	Larus dominicanus	dominicanus, vetula, antipodus, austrinus
	Larus livens	-
	Larus occidentalis	occidentalis, wymani
III	Larus glaucescens	-
	Larus hyperboreus	hyperboreus, barrovianus, pallidissimus
IV szuperfaj	Larus glaucoides	glaucoides, kumlieni
	Larus thayeri	-
V	Larus schistisagus	-
VI szuperfaj	Larus argentatus	argentatus, argenteus, smithsonianus
	Larus vegae	vegae, birulai
	Larus cachinnans	atlantis, michahellis, cachinnans, omisus, mongolicus, barabensis
VII	Larus armenicus	-
	Larus fuscus	graellsii, intermedius, fuscus, heuglini, taymirensis
VIII	Larus marinus	-

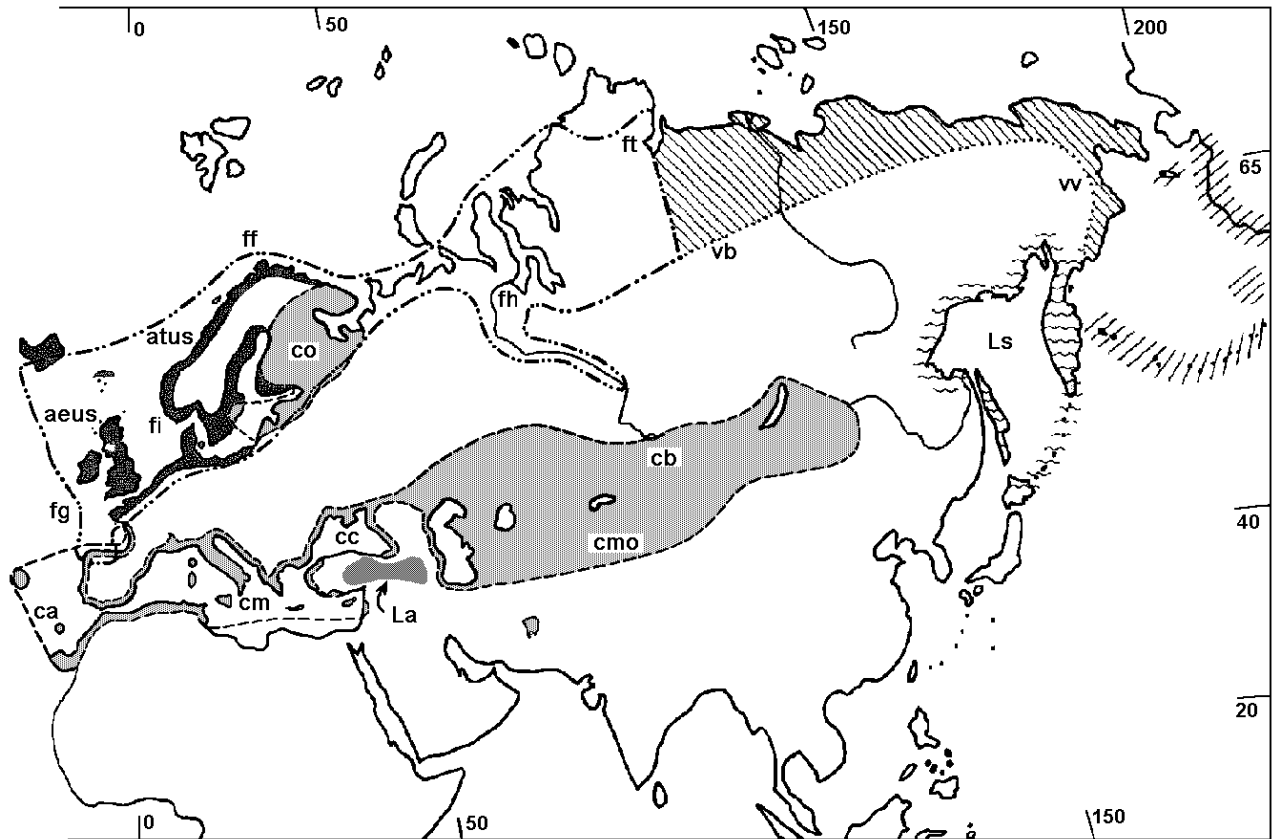
A következőkben ejtsünk néhány szót ezekről a madarokról, rokonsági kapcsolataikról és a közöttük előforduló hibridizációs lehetőségekről. A könnyebb érthetőség kedvéért egy térképvázlaton bemutatom az egyes fajok és alfajok elterjedését /kivéve a *Larus dominicanus*, a *Larus hyperboreus* és a *Larus marinus*/ (lásd 6. és 7. oldal).

- I. ***Larus californicus*** Észak-amerikai faj, hasonlít a *Larus argentatus*-ra, de lába zöldessárga, szemgyűrűje vöröses és az alsó csőr káváján a vörös előtt egy fekete folt is ran. Nagy területen él együtt a *Larus argentatus smithsonianus*-sal anélkül, hogy kereszteződne, ezért ún. "jó" fajnak tekinthető. Egyesek szerint a *Larus delawarensis*-sel és a *Larus canus*-sal - mivel velük kereszteződhet - közelebbi rokonságban van, mint a *Larus argentatus*-csoporttal.
- II. ***Larus dominicanus*, *Larus livens*, *Larus occidentalis*, *Larus glaucescens*** A *Larus dominicanus* a csoport egyetlen képviselője a déli féltekén, ahol a *Larus marinus* földrajzi helyettesítőjének tekintik, sőt korábban sokszor egyesítették is a két fajt. Biztosra vehető azonban, hogy a Kaliforniai-öbölben élő, s újabban önálló fajként elfogadott *Larus livens* /korábban *Larus occidentalis livens*/ keresztül szorosabb kapcsolatban áll a *Larus occidentalis*-sal és a *Larus glaucescens*-sel. Az utóbbi két faj lába hússzínű, míg a *Larus dominicanus*-é és a *Larus livens*-é sárga. A *Larus glaucescens* háta világosszürke, s kézevezőinek végén a mintázat szürke és fehér; e faj kereszteződik a közeli rokon *Larus occidentalis*-sal, és - hogy a dolog bonyolultabb legyen - a *Larus hyperboreus barrovianus*-sal, valamint a terjeszkedő *Larus argentatus smithsonianus*-sal.
- III. ***Larus hyperboreus*** A távoli észak madara, dolmánya nagyon halvány szürke, kézevezőinek vége tiszta fehér, igen hasonlít a *Larus glaucoides glaucoides*-re, de annál jóval nagyobb, a szemgyűrűje pedig nem vörös, hanem sárga. A csoport más fajaival általában nem kereszteződik, bár az esetleges hibridizáció valószínűleg gyakoribb, mint azt korábban feltételezték /kereszteződését leírták a *Larus argentatus*-sal, a *Larus fuscus*-sal, a *Larus glaucoides*-sel, a *Larus glaucescens*-sel és a *Larus marinus*-sal/.

A *Larus argentatus*-csoport sirályainak elterjedési területei (J. HAFFER nyomán módosítva)
 Geographische Verbreitung der Silbermöwen-Artengruppe
 /nincs ábrázolva a *Larus dominicanus*, a *Larus hyperboreus* és a *Larus marinus*/
 /*Larus dominicanus*, *Larus hyperboreus* und *Larus marinus* sind nicht abgebildet/

<i>Larus argentatus</i>		atus = ssp. argentatus aeus = ssp. argenteus as = ssp. smithsonianus
<i>Larus cachinnans</i>		ca = ssp. atlantis cm = ssp. michahellis cc = ssp. cachinnans co = ssp. omissus cmo = ssp. mongolicus cb = ssp. barabensis
La = <i>Larus armenicus</i>		
<i>Larus vegae</i>		vv = ssp. vegae vb = ssp. birulai
<i>Larus fuscus</i>		fg = ssp. graellsii fi = ssp. intermedius ff = ssp. fuscus fh = ssp. heuglini ft = ssp. taymirensis
<i>Larus glaucoides</i>		gg = ssp. glaucoides gk = ssp. kumlieni
Lt = <i>Larus thayeri</i>		
<i>Larus occidentalis</i>		oo = ssp. occidentalis ow = ssp. wymani
Ll = <i>Larus livens</i>		
Lg = <i>Larus glaucescens</i>		
Ls = <i>Larus schistisagus</i>		
Lc = <i>Larus californicus</i>		

- IV. ***Larus glaucoides*, *Larus thayeri*** A *Larus thayeri* Észak-Amerika arktikus szigetvilágának sziklás tengerpartjain költ. Korábban egyes szerzők a *Larus argentatus* alfajának tartották, amelyre egyébként nagyon hasonlít, de kézevezőinek fekete mintázata kevésbé kiterjedt, szemgyűrűje pedig bíborvörös; dolmányának szürke színe észak felé haladva világosodik. A szintén vörös szemgyűrűjű *Larus glaucooides*nek két alfaja van. A Grönlandon költő *Larus glaucooides glaucooides* dolmánya nagyon halvány szürke, kézevezőinek vége tiszta fehér, hasonlít a *Larus hyperboreus*ra, de annál jóval kisebb és szemgyűrűje vörös. A Baffin-sziget déli részén élő *Larus glaucooides kumlieni* dolmánya valamivel sötétebb, kézevezői végén szürke mintázat van; egyes szerzők önálló fajnak tartják. A két faj költőterülete jól elkülönül, és a keskeny érintkezési területen sem kereszteződnek egymással /szexuális és ökológiai izoláció/, telelőterületük szintén eltérő; a *Larus thayeri* Észak-Amerika csendes-óceáni, a *Larus glaucooides* pedig az atlanti partjain telel. A *Larus glaucooides* kereszteződését leírták a *Larus hyperboreus*sal és a *Larus fuscus*sal.
- V. ***Larus schistisagus*** E távol-keleti faj színezetében a *Larus occidentalis*ra emlékeztet, bár azzal nincs közelebbi rokonságban, amit bizonyít, hogy a *Larus glaucescens*szel /amely a *Larus occidentalis* közeli rokona/ való kereszteződése ismeretlen, bár Kamcsatka keleti partjainál elterjedési területeik érintkeznek. Hibridizálódik viszont a *Larus vegae vegae*vel, ami a szűkebb *Larus argentatus*-rokonsággal való közelebbi kapcsolatára utal.
- VI. ***Larus argentatus*, *Larus vegae*, *Larus cachinnans*, *Larus arcticus*** Az egész rokonsági kör legbonyolultabb és legtöbbet vitatott csoportja, számos alfajjal. Korábban valamennyi ide tartozó alfajt a *Larus argentatus* fajba sorolták. A jelenleg elfogadott négy különböző fajba való felosztásukat elkülönült földrajzi elterjedésük, morfológiai és etológiai különbségeik indokolják. A csoport két "fő" faja - amelyek a magyar madarászok érdeklődésére is számot tarthatnak - a *Larus argentatus* és a *Larus cachinnans*, egymástól az alábbiakban különböznek : a *Larus cachinnans* egy árnyalattal erősebb testfelépítésű, nyaka és lába hosszabb, összecsuksott szárnya jobban túler a farkon mint a *Larus argentatus*é; a *Larus argentatus*

dolmánya világosszürke, a *Larus cachinnans*é sötétebb; a kézevezők fekete mintázata a *Larus cachinnans*nál kiterjedtebb mint a *Larus argentatus*nál; a *Larus cachinnans* lába sárga, a *Larus argentatus*é hússzínű; a szemgyűrű a *Larus cachinnans*nál narancsvörös, míg a másik fajnál sárga-narancssárga; téli tollazatban a *Larus argentatus* fején és nyakán kifejezett barnásszürke hosszanti csíkozottság látható, ezzel szemben a *Larus cachinnans* feje és nyaka télen is fehér, legfeljebb a szem mögött van gyenge csíkozottság /az eddig leírt színezetbeli különbségek csak a teljesen kiszíneződött, öregkori tollazatú madarakra vonatkoznak/; a *Larus cachinnans* feje és nyaka az egymást követő fiatalkori tollazatokban is mindig világosabb /fehérebb/, mint az azonos korú *Larus argentatus*é; a fiatalok különböznek továbbá abban, hogy a *Larus cachinnans* farcsíkja majdnem fehér, alig mintázott, a fark végén lévő sötét szalag többé-kevésbé élesen határolt, ezzel szemben a *Larus argentatus* fiataljainak farcsíkja sűrűn keresztsávzott, nincs feltűnő kontraszt a fark végén lévő elmosódott határu sötét szalag és a farcsík között /a két faj elkülönítéséről egy másik cikkben részletesebben fogok írni/. Egyes viselkedési elemeiben a *Larus cachinnans* a *Larus argentatus* és a *Larus fuscus* között áll /inkább a *Larus fuscus*hoz közelebb/. A két faj elterjedési területe is különböző: a *Larus argentatus* óriási területeken él Észak-Amerikában /*Larus argentatus smithsonianus*/, és valószínűleg innen települt be a késő-pleisztocénben Észak-Európába, költ Izlandon és a Brit-szigeteken /*Larus argentatus argenteus*/, továbbá Skandináviában /*Larus argentatus argentatus*/; ezzel szemben a *Larus cachinnans* főleg déli elterjedésű faj, areája a Kanári-, a Madeira- és az Azori-szigetektől /*Larus cachinnans atlantis*/, a Földközi-tenger medencéjén /*Larus cachinnans michahellis*/ és a Fekete-tengeren /*Larus cachinnans cachinnans*/ át egészen Belső-Ázsiáig nyúlik /*Larus cachinnans mongolicus* és *Larus cachinnans barabensis*/, a faj areájának egy elkülönült északi része a Kola-félszigettől Finnországon át a Balti-tenger medencéjéig húzódik /*Larus cachinnans omissus*/, ide valószínűleg valamelyik eljegesedés utáni meleg időszak alatti terjeszkedése során jutott el. Egyébként mindkét faj jelenleg is terjeszkedik, a tengerpartokon éppúgy, mint a kontinens belseje felé. A két faj északon a murmanszki partokon és a Keleti-tenger térségében érintkezik egymással, az itt élő keverékpopulációkban *cachinnans*-megjelenésű egyedek /sárga láb, narancsvörös szemgyűrű/, *argentatus*-megjelenésű egyedek /hússzínű láb, sárga szemgyűrű/ és a kettő között átmenetet képező egyedek egyaránt előfordulnak.

A Szibéria északkeleti részén élő, az előző két fajhoz hasonló nagy-sirályokat régebben szintén a *Larus argentatus* alfajainak tekintették. Dolmányuk azonban relatíve sötétebb, kézevezők fekete rajzolata kiterjedtebb, lábuk sárga vagy hússzínű, további morfológiai bélyegeik, viselkedésük és rokoni kapcsolataik alig ismertek. Egyesek lehetségesnek tartják, hogy inkább a *Larus glaucescens* és a *Larus occidentalis* lehetnek szorosabb rokonságban, az mindenesetre tény, hogy elterjedési területüknek sem a *Larus argentatus*éval, sem a *Larus cachinnans*éval nincsen közvetlen kapcsolata. A rokoni kapcsolatok pontos tisztázásáig célszerű külön fajba - *Larus vegae* - sorolni őket. Areájuk nyugati határán egyébként a *Larus vegae birulai* kereszteződhet a *Larus fuscus taymirensis*sel, keleten pedig a *Larus vegae vegae* a *Larus schistisagussal*.

Az ebbe a szuperfajba tartozó negyedik faj a *Larus armenicus*. Ezt a madarat DEVILLERS emelte önálló faji rangra. Az Anatóliai-magasföld és Örményország tavain költ. Korábban a *Larus argentatus* alfajának, egyesek a *Larus cachinnans* és a *Larus fuscus heuglini* kereszteződésének tartották /a dolmány erősen változó, de viszonylag sötét színe és a kézevezők kifejezett fekete mintázata miatt/. Legfeltűnőbb ismertetőjege az öregek csőrmintázata: a csőr alapszíne sárga, az alsó csőrkáva vörös foltja nagy, széles, előtte egy fekete gyűrű húzódik át mindkét csőrkáván /utóbbi néha hiányozhat/. E mintázat nagyon hasonlít a *Larus californicus*ra, ami felveti annak a lehetőségét, hogy esetleg közelebbi rokonságban vannak, de areájuk már nagyon régen izolálódott és eltávolodott egymástól, s így mint a *Larus californicus*sal rokon reliktum fajt kellene elfogadni. Lába és szemgyűrűje egyébként a *Larus cachinnans*hoz hasonlóan sárga, illetve narancsvörös. Hogy melyik fajhoz is áll legközelebb, azt további morfológiai, etológiai és genetikai vizsgálatok tisztázhatják.

VII. ***Larus fuscus*** Eurázsia északnyugati részén él, dolmánya a palaszürkétől /*Larus fuscus graellsii*/ a feketéig /*Larus fuscus fuscus*/ változik. A köztes területeken élő madarak hátszíne a kettő között van, illetve itt világos és sötét hátú egyedek is előfordulnak /*Larus fuscus intermedius*/. Újabban a nyilvánvaló morfológiai és színezetbeli /palaszürke hát, sárga láb, vörös szemgyűrű/ azonosság, és az elterjedési területek közvetlen kapcsolata miatt ebbe a fajba sorolják a korábban a *Larus argentatus* alfajaiként számon tartott *Larus fuscus heuglini*t és a *Larus fuscus taymirensis*t /egyesek lehetségesnek tartják, hogy utóbbi a *Larus fuscus heuglini* és a *Larus vegae birulai* kereszteződése révén jött létre/. A *Larus fuscus* és a *Larus argentatus* közötti kereszteződés a Brit-szigeteken ritka, az Északi-tenger déli partjain gyakoribb, a Keleti-tengeren viszont csak kivételesen fordul elő. A vegyes párok képződését a színezetbeli különbségek miatt hatékony szexuális izolációs faktorok akadályozzák /eltérő színű dolmány, szemgyűrű és láb/, ehhez az eltérő viselkedés és hang is hozzájárulhat. Jelentős ökológiai különbségek is vannak a két faj között, pl. eltérő táplálék és táplálkozóterület, eltérő fészkelőhely, a tojásrakás idejének különbözősége. Így a két faj szexuálisan és ökológiailag is jól elkülönül, bár elterjedési területük jelentősen átfedi egymást.

VIII. *Larus marinus* Az észak-atlanti térségben élő jól elkülönült nagy termetű faj. A csoporthoz való tartozását bizonyítja, hogy a *Larus argentatus* alkalmmilag kereszteződhet, sőt fertilis hibrideket hozhatnak létre.

Ezek a rendszertani változtatások, azaz az ezüstsirály *Larus argentatus*/ alfajainak több fajjává való szétválasztása, illetve más fajhoz való átsorolása némileg megváltoztatja Magyarország Madarainak Névjegyzékét is. A Nomenclatorban *Larus argentatus anteliusként* (=heuglini/ szereplő alfajt a továbbiakban mint *Larus fuscus heuglini* a heringsirályhoz kell átsorolni. A Névjegyzékben szereplő összes többi *Larus argentatus* alfajt az új felosztás szerint a sárgalábú sirály *Larus cachinnans*/ alfajaiként kell szerepeltetni, míg az ezüstsirály *Larus argentatus*/ nem is kerülhet be a Névjegyzékbe, mivel még nincs bizonyított adata Magyarországon /valószínű, hogy kis számban előfordulhat az ezüstsirály hazánkban, vélhetően elsősorban a *Larus argentatus argentatus* alfaj, ezért kérjük az ezzel kapcsolatos megfigyeléseket részletes leírással együtt a Nomenclatura Bizottság bármely tagjához eljuttatni/.

A fajok és az alfajok terepi és kézbeni elkülönítéséhez egy következő írásban fogok részletes útmutatót adni. Kérem a tagtársakat, hogy aki elpusztult "nagy-sirályt" talál, azt a lelőhely és időpont megjelölésével szivárgásmentesen csomagolva, gyorsan romló express küldeményként juttassa el az alábbi címek valamelyikére: Dr. Hadarics Tibor, 9400 Sopron, Ív utca 14. II/4, vagy Erdészeti és Faipari Egyetem Vadgazdálkodástani Tanszék, Dr. Faragó Sándor, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky út 4. A madarak fajának és alfajának pontos meghatározása révén nyert adatok alapján - megfelelően nagy mennyiségű vizsgálati anyag birtokában - remélhetőleg némi információt gyűjthetünk a nálunk előforduló alfajok mennyiségi arányairól, mozgalmak idő- és térbeli viszonyairól. Ezekkel a kérdésekkel utoljára KEVE és PÁTKAI /1955/ foglalkozott.

Irodalom - Literatur :

Dwight, J. /1925/ : The Gulls *Laridae* of the World; Their Plumages, Moults, Variations, Relationships and Distribution. Bull. Am. Mus. Nat. Hist., LII. p 63-336.

Haffer, J. /1982/ : Systematik und Taxonomie der *Larus argentatus* Artengruppe. In: Glutz von Blotzheim, U. N. - Bauer, K. M. /ed./, Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8. Wiesbaden. p 502-514.

Keve A. /1984/ : Magyarország madarainak névjegyzéke /Nomenclator avium Hungariae/. Biológiai Tanulmányok 11. Akadémiai Kiadó, Budapest. p 47-48.

Keve A. - Pátkai I. /1955/ : Magyarország és a Kárpát-medence nagy-sirályai. Aquila LIX-LXII. p 311-333.

Stegmann, B. /1934/ : Über die Formen der grossen Möwen /subgenus *Larus*/ und ihre gegenseitigen Beziehungen. Journ. Orn. LXXXII. p 340-380.

Zusammenfassung

Über die neue Systematik der Großmöwen

Der Autor gibt anhand des von J. HAFFER im Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 8. (Ed. Glutz von Blotzheim - Bauer) verfaßten diesbezüglichen Kapitels eine Übersicht über die neuerdings in ganz Europa akzeptierte Systematik der Großmöwen. Diese Gliederung wurde von der Seltenheitskommission der Ungarischen Ornithologischen Vereinigung im Februar 1993. angenommen, was auch eine geringfügige Veränderung in der Artenliste der Vögel Ungarns bewirkt. In der Artenliste muß von den bisher zur Silbermöwe eingereihten Unterarten *Larus argentatus antilius* (=heuglini) zur Heringsmöwe als *Larus fuscus heuglini* übernommen werden. Die übrigen, im Nomenclator vorkommenden Silbermöwen-Unterarten müssen als Unterarten der Weißkopfmöwe (*Larus cachinnans*) behandelt werden, die Silbermöwe (*Larus argentatus*) aber kann wegen Mangel an Belegstücken nicht in die Artenliste aufgenommen werden (es ist wahrscheinlich, daß die Silbermöwe in kleiner Zahl in Ungarn vorkommt, vermutlich hauptsächlich die Unterart *Larus argentatus argentatus*).

Dr. Hadarics Tibor, H-9400 Sopron, Ív utca 14. II/4.

A Fertő vadludairól

1. Bevezetés

A Fertő-tavi Nemzeti Park - a Fertő teljes hazai területe - a 001 sorszámú "Európai jelentőségű madárélőhely" Magyarországon. Kiválasztásánál az egyik fő szempont az volt, hogy a tó vonulási időszakban jelentős vízimadártömegek pihenő- és táplálkozóhelye (Waliczky, 1992).

A reggeli kihúzások alkalmával végzett számlálások szerint az itt éjszakázó vadludak száma a vonulás tetőzésekor megközelíti a 30.000 példányt. (Faragó, 1991/a). Három faj - a nyári lúd, a nagy lilik és a vetési lúd - együttesen adja a tömeget, azonban több-kevesebb rendszerességgel felbukkannak a Kárpát-medencében ritka vendégnek számító fajok egyedei, esetleg kisebb csapatai.

Az összegyűjtött adatok alapján áttekintést kívánok nyújtani a Fertő hazai részén előforduló vadlúdfajokról.

2. Nyári lúd (*Anser anser*)

Egyetlen költő vadlúdfajunk, állománya a hazai Fertő-részen mitegy 100 párra tehető. A mekszikópusztai élőhelyrekonstrukció elárasztásain gyűlik össze a legtöbb fiókat vezető pár, mert itt megnyugtató védelmet és kiváló táplálkozóterületet találnak. A vonulási időszakban a nyári ludak egy része - gyakran több ezer példány - napközben sem húz ki, itt táplálkozik és itt is éjszakázik.

Ez a terület jó lehetőséget biztosít a nyakgyűrűvel jelölt példányok leolvasására. Az 1991/92 és 1992/93 vonulási időszakban 108 madárról (ezek megoszlása a gyűrűzés helye szerint a mellékelt táblázatban található) összesen 447 adat gyűlt össze. Őszi vonulása november közepén, a tavaszi február végén tetőzik mintegy 8-11.000 példánnyal (Faragó, 1991/a, 1992).

Ország - Land	példány
Lengyelország - Polen	60
Csehszlovákia - Tschechoslowakei	31
Ausztria - Österreich	10
Finnország - Finnland	4
Svédország - Schweden	2
Spanyolország - Spanien	1

3. Nagy lilik (*Anser albifrons*)

A faj hazánkon átvonuló összes mennyisége erősen lecsökkent, a század első felében számlált félmillió példánnyal szemben az utóbbi években mindössze 30.000-re tehető a nagy lilikek száma.

Legnagyobb tömegei Kelet-Magyarországon jelennek meg, elsősorban a Hortobágyon, Kardoskúton a Szegedi Fehér-tónál és Biharugrán (Faragó, 1988).

A fertői számlálások alapján mintegy 1.500-4.000 példány jelenik meg itt. 1986 óta a legnagyobb számban (3.844 példány) 1991.02.04-én észleltük (Faragó, 1991/a, 1993).

4. Kis lilik (*Anser erythropus*)

Világállománya, így a hazánkon átvonulók mennyisége is erősen lecsökkent. Dunántúli előfordulásai kivételesnek mondhatóak, jellemzően a Tiszántúlon jelenik meg (Sterbetz, 1988/a).

A hazai Fertő-részről csupán néhány megfigyelése ismert. Egy 3 példányból álló repülő csapatot figyelt meg Molnár B. 1991.02.23-án Fertőszentmiklós határában.

Egy adult példányt láttam a Nyéki szálláson nyári ludak közt 1992.09.30-án, majd feltehetően ugyanazt a madarat 12.15-ig további öt alkalommal. Legutóbbi megfigyelése 1993.02.10-én történt, amikor vegyes vadlúd-csapatban 4 példány immatur tollazatú kis liliket találtam a Borsodi dűlő elárasztott kaszálóján.

5. Vetési lúd (*Anser fabalis*)

A Kárpát-medencén átvonulók száma a '70-es években kezdett növekedni, ma már a legnagyobb tömegben megjelenő vadlúdfaj Magyarországon. A '90-es évek számlálásai alapján mitegy 85.000 példánnyal tetőzik a vonulás (Faragó, 1991/b). A Fertő vonuló-telelő állománya ennek kb. ötöde. 1990.11.03-án 15.683 példányt, 1991.11.30-án 16.915 példányt számláltunk (Faragó, 1991/a, 1992).

A vetési lúd csapatokkal is megjelennek nyakgyűrűvel jelölt példányok, ezek leolvasása azonban lényegesen nehezebb, mert a kihúzó csapatok messzebb mennek és nagyobb területen szóródnak szét.

6. Indiai lúd (*Anser indicus*)

Feltehetően fogságból szabadult 2 példány indiai lúd tartózkodott bütykös hattyúk közt 1992. augusztus végén a fertőrákosi parton. Bizalmas viselkedésük (kirándulók tették őket) lehetővé tette bizonyító fényképfelvételek készítését, sőt az egyik madár befogását és jelölését 09.01-én. Korábbi időszakból származó megfigyelése nincs.

7. Örvös lúd (*Branta bernicla*)

E kifejezetten tengerparti vonuló madárnak több előfordulása ismeretes a múlt századból. A Zimmermann (1944) által összegyűjtött korábbi adatok szerint először Jukovits említ egy példányt 1857-ből. Hegykőn ejtettek el egy másik örvös ludat 1879 novemberében, melyről Fászl (1883) számol be. Az ő nevéhez fűződik következő megkerülése is 1887.03.08-án szintén Hegykőről. Mekszikópusztán figyelt meg Dombrowsky két repülő csapatot (19 és 21 példány) 1887 márciusának második felében. E hónap 19-én és 24-én 1-1 példányt el is ejtettek.

A tó hazai részéről további megfigyelések hosszú ideig nem ismeretesek, ami a terület elzártságának rovására írható. Több mint 100 évvel később, 1992-ben két alkalommal is találkoztam egy-egy örvös lúddal a mekszikópusztai élőhelyrekonstrukciós területen (Pellinger, 1993). Egy fiatal madár jelent meg a Paprét taván március 22-én, melyet később több megfigyelővel is láttunk (23-án és 28-án). Az apró termetű, sötét színű örvös ludat megtalálni a több ezer vetési lúd közt minden alkalommal nehéz feladatnak bizonyult.

A másik megfigyelt példány adult tollazatú volt, május 5-én láttam a Nyéki szálláson két francia madár-fotós társaságában. Másnap ugyanitt láttuk Hadarics T. és Mogyorósi S. megfigyelőkkel (Pellinger, 1993).

8. Apácalúd (*Branta leucopsis*)

Az apácalúd is tipikusan tengerpartok mentén vonuló madár, az utóbbi évtizedekben tapasztalt nagyobb szétszóródása a faj állományának gyarapodásával magyarázható (Sterbetz, 1988/b).

Első megfigyelése a hazai Fertőn 1982.03.06-án volt, amikor 2 példányt látott Kárpáti L. és Ambrus A. a Cikes legelőn vetési ludak közt. (Molnár, 1984). Újabb 2 példányt látott a mekszikópusztai Borsodi dülő kaszálóján 1989.03.14-én, ezt Faragó S., Hadarics T., és Mogyorósi S. figyelték meg. Ismét Hadarics T. és Mogyorósi S. társaságában láttunk egy apácaludat a Cikes legelőn 1991.03.30-án, majd valószínűleg ugyanezt a madarat jelentette Lajber A. természetvédelmi őr 05.10-én és Mogyorósi S. 05.12-én.

Színes gyűrű-kombinációval jelölt példányt figyelttem meg 1991.10.28-án a Paprét tavának szigetén, majd ezt követően 1992.02.12-én Fertőd határában táplálkozó vadlúdesapatban. A két időpont között számos alkalommal láttunk 1-4 példányt, ezért áttelelésük biztosra vehető (Pellinger, 1992, 1993).

Július 9-én Mogyorósi S., Hadarics T., Schmidt A. és Waliczky Z. megfigyelőkkel egy nem jelölt apácaludat láttunk a Paprétén, mely később már nem mutatkozott.

Az említett színes-gyűrűkombinációval jelölt madár 10.08-án újra megjelent és 11.05-ig, majd 1993.03.23-tól 06.01-ig tartózkodott az élőhelyrekonstrukcióval érintett területen. Emellett az 1992.10.07-12.07. közötti időszakban 14 alkalommal láttam egy másik, nem gyűrűs példányt.

9. Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*)

Az első vörösnyakú ludat Breuer említi, ezt 1925.01.02-án ejtették el Fertőrákos és Balf közt. Egy további példányt lőttek Nemeskér határában 1928.11.07-én, mely nyilvánvalóan a Fertőről húzott ki a táplálkozóterületre (Zimmermann, 1944).

A harmadik, magyar oldalon elejtett lúd Mekszikópusztáról származik, ez 1976.11.10-én került terítékre (Kárpáti, 1983).

A század második feléből származó megfigyelések számának növekedése Közép- és Nyugat-Európában telelőterületének megváltoztatásával és az innét kiszoruló ludak szétszóródásával magyarázható (Sterbetz, 1988/c).

Első alkalommal 1992.02.06-án találkoztam egy 4 példányból álló csapattal a mekszikópusztai Cikes legelőn. A vörösnyakú ludak ekkor nagy lilikekkel táplálkoztak itt (Pellinger, 1993). További két adult példányt láttam nyári ludak közt a Nyéki szállás elárasztásán 11.12-én. Ezeket november 26-ig öt alkalommal számos megfigyelővel láttuk az élőhelyrekonstrukciós területen.

10. Kanadai lúd (*Branta canadensis*)

Az Európában nem őshonos kanadai lúd egy példányát Hadarics T. (1991) találta több ezer nyári lúd közt 1990.10.22-én a Paprét elárasztásán. Ez az adat nem került hitelesítésre, mivel csak egyetlen megfigyelő látta és bizonyító fotó sem készült.

Meg kell jegyezni, hogy ez a faj a parkok kedvelt díszmadara és mivel az amerikai kontinensről származik, minden bizonnyal fogságból szabadult madárról van szó.

11. Vörös ásólúd (*Casarca ferruginea*)

Dél-Európában csak kis számban költ, hozzánk csak ritka kóborlóként vetődik el (Kovács, 1988). Első fertői megfigyelése is csak 1983-ból származik, május 12-én egy tojó példányt látott a Cikesben Ambrus A. és Kárpáti L.. 1990.10.26-án Frank T. társaságában láttam a Nyéki szállás taván 2 példányt, ezek közül az egyik (fiatal) madarat 11.10-ig még 4 alkalommal látta a Madártani Egyesület több megfigyelője, más vadlúdfajok táplálkozó csapataiban (Pellinger, 1991).

Egyetlen nyári előfordulása 1992.08.11-én volt, ekkor a Nyéki szállás leeresztett területén sikerült megfigyelni a közelben dolgozó gyűrűzőtábor résztvevőinek.

12. Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*)

Az utóbbi évek tapasztalatai szerint szinte minden vonulási időszakban megjelenik a Fertőn, mégis csupán 1978-ban került meg az első példány, az immatur tollazatú tojót szeptember 30-án lőtték (Kárpáti, 1983).

Az 1990.10.28-i vadlúdszámlálás alkalmával Marton I. látott 3 példányt Sarródon a reggel kihúzó vadlúd-csapatokban. 1992.05.03-án 2 példányt figyeltem meg Hadarics T., Mogyorósi S. és Soproni J. társaságában a mekszikópusztai élőhelyrekonstrukció elárasztásain. Feltehetően ugyanezt a madarat láttam 05.15-én a Paprét tavának szigetén, majd másnap ugyanitt Faragó S. társaságában. Ugyancsak a Papréten figyeltünk meg egy tojót Hadarics T.-ral 05.20-án. 1992 novemberében egy fiatal madaraktól álló kis csapat tartózkodott az elárasztásokon, 11-12-én 1 példányt, 15-én 6 példányt láttam a Nyéki szálláson, 16-án 5 példányt a Papréten és 17-én 3 példányt ismét a Nyéki szálláson.

Irodalom - Literatur :

- Faragó S. (1988) : Nagy lilik (*Anser albifrons*). in : Haraszthy (szerk.) (1988). Magyarország madárvendégei. Natura, Budapest.
- Faragó S. (1991/a) : Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon 1990/1991. Szélkiáltó 2 : 7-9. p.
- Faragó S. (1991/b) : A vízivad és vadászata. Venatus 1991. 7.
- Faragó S. (1992) : Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon. Szélkiáltó 4 : 6-8. p.
- Faragó S. (1993) : Bestandsverhältnisse bei der Blessgans (*Anser albifrons*) und Dynamik ihres Durchzuges auf der ungarischen Seite des Neusiedler Sees. BFB Bericht 79 : 105-116. p. Illmitz
- Fászl I. (1883) : Sopron madarai. A pannonhalmi Szt. Benedek Rend soproni Kath. Főgymnasiumának értesítője az 1882/83. iskolaévről. 1-31.p.
- Hadarics T. (1991) : A kanadai lúd (*Branta canadensis*) első megfigyelése Magyarországon. Madártani Tájékoztató 1991. július-december 29. p.
- Kárpáti L. (1983) : A Fertő táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények 1982.1. 111-203. p.
- Kovács G. (1988) : Vörös ásólúd (*Casarca ferruginea*). in : Haraszthy (szerk.) (1988). Magyarország madárvendégei. Natura, Budapest.
- Molnár L. (1984) : Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából VIII. Madártani Tájékoztató 1984.január-március 44-53. p.
- Pellinger A. (1991) : Vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) a Fertő tónál. Madártani Tájékoztató 1991. január-június 16-17. p.
- Pellinger A. (1992) : Apácalúd (*Branta leucopsis*) áttelelése a Fertőn. Szélkiáltó 4 : 2. p.
- Pellinger A. (1993) : Ritka vadludak előfordulásai a Fertőn az 1991-92-es vonulási időszakban. Madártani Tájékoztató 1993. január-június 32. p.
- Strebetz I. (1988/a) : Kis lilik (*Anser erythropus*). in : Haraszthy (szerk.) (1988). Magyarország madárvendégei. Natura, Budapest.
- Strebetz I. (1988/b) : Apácalúd (*Branta leucopsis*). in : Haraszthy (szerk.) (1988). Magyarország madárvendégei. Natura, Budapest.
- Strebetz I. (1988/c) : Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*). in : Haraszthy (szerk.) (1988). Magyarország madárvendégei. Natura, Budapest.
- Waliczky Z. (1992) : Európai jelentőségű madárélőhelyek Magyarországon. MME Könyvtára 4.
- Zimmermann, R. (1944) : Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Seegebiets. Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien. 54. Teil I.

Zusammenfassung

Über die Wildgänse des Fertő

1. Einleitung

Der Nationalpark Neusiedlersee - die gesamte Fläche des heimischen Fertő - trägt die Nummer 001 unter den in Ungarn ausgewählten "Europas bedeutenden Lebensräumen für Vögel" (Waliczky, 1992).

Bei der Kulmination des Vogelzuges übernachten hier annähernd 30.000 Wildgänse (Faragó, 1991/a). Unter den in großen Massen erscheinenden Grau-, Saat- und Bläßgänsen tauchen von Zeit zu Zeit auch seltene Arten auf.

2. Graugans (*Anser anser*)

Im ungarischen Teil des Nationalparks brüten etwa 100 Paar Graugänse. Der Herbstzug kulminiert Mitte November, der Frühjahrszug Mitte Februar mit ungefähr 8-11.000 Ex. (Faragó, 1991/a, 1992).

Die Tabelle zeigt die Markierungsländer der bei uns kontrollierten Graugänse an, die mit Halsringen versehen waren.

3. Bläßgans (*Anser albifrons*)

Die Zahl der über Ungarn hinwegziehenden Bläßgänse ist in letzter Zeit stark gesunken (Faragó, 1988). Anhand der Synchronbeobachtungen erscheinen hier ungefähr 1.500-4.000 Exemplare. Die Höchstzahl (3.844 Ex.) wurde am 04.02.1991. gezählt (Faragó, 1991/a, 1993).

4. Zwerggans (*Anser erythropus*)

Aus dem ungarischen Teil des Fertő sind nur einige Beobachtungen bekannt. B. Molnár sah am 23.02.1991. in der Nähe von Fertőszentmiklós 3 fliegende Zwerggänse. Der Verfasser beobachtete eine adulte Gans zwischen Graugänsen am 30.09.1992. bei der Nyéki szállás, und wahrscheinlich denselben Vogel bis 15.12. an weiteren 5 Beobachtungstagen. Zuletzt wurden vom Verfasser auf der überschwemmten Wiese des Borsodi düllő 4 Jungvögel in einer gemischten Gänse­schar gesehen.

5. Saatgans (*Anser fabalis*)

Ungefähr ein Fünftel der über Ungarn hinwegziehenden - insgesamt 85.000 - Saatgänse zieht über das Fertő-Gebiet. Am 03.11.1990. wurden 15.683, am 30.11.1991. 16.915 Ex. gezählt (Faragó, 1991/a, 1992).

6. Streifengans (*Anser indicus*)

Ende August 1992. hielten sich am Strand von Fertőrákos 2 Exemplare zwischen Höckerschwänen auf, die wahrscheinlich aus Gefangenschaft entwichen sind.

7. Ringelgans (*Branta bernicla*)

Zimmermann (1944) erwähnt ihr Vorkommen aus dem vorigen Jahrhundert. Hiernach wissen wir nur von den Beobachtungen aus jüngster Zeit. Am 22.03.1992. erschien ein Jungvogel am See von Paprét, der später (am 23. und 28.03.) auch von mehreren Beobachtern gesehen wurde. Am 05.05. beobachtete der Verfasser in Begleitung von französischen Vogelfotografen an der Nyéki szállás einen Vogel im Alterskleid. Der Vogel wurde am nächsten Tag von T. Hadarics, S. Mogyorósi und A. Pellingner erneut gesehen (Pellingner, 1993).

8. Nonnengans (*Branta leucopsis*)

Die ersten 2 Ex. am ungarischen Fertő wurden am 06.03.1982. von A. Ambrus und L. Kárpáti auf der Cikes-Weide bei Mekszikópuszta beobachtet (Molnár, 1984).

S. Faragó, T. Hadarics und S. Mogyorósi sahen am 14.03.1989. am Borsodi düllő 2 weitere Exemplare. Auf der Cikes-Weide beobachtete der Verfasser in Begleitung von T. Hadarics und S. Mogyorósi am 30.30.1991. eine Nonnengans, und wahrscheinlich wurde dasselbe Exemplar am 10.05. von A. Lajber, und am 12.05. von S. Mogyorósi gemeldet.

Der Verfasser beobachtete am 28.10.1991. auf der Insel des Paprét eine mit Farbringen markierte Nonnengans, die er am 12.02.1992. in der Nähe von Fertőd erneut auffand. Zwischen den beiden Zeitpunkten wurden in zahlreichen Fällen 1-4 Ex. gesehen, hiermit scheint die Überwinterung gesichert zu sein.

Die oben genannte farbringmarkierte Nonnengans tauchte am 08. Oktober erneut auf, und blieb bis zum 05. November. Am 23. März 1993. erschien sie wieder, diesmal verweilte sie auf der Lebensraumrekonstruktion bis zum 01. Juni. Außer diesen Beobachtungen wurde zwischen dem 07.10. und 07.12.1992. in 14 Fällen auch ein unmarkiertes Ex. gesehen.

9. Rothalsgans (*Branta ruficollis*)

Zimmermann (1944) erwähnt 2 erlegte Ex. aus den '20-er Jahren. Eine dritte Rothalsgans wurde am 10.11. 1976. bei Mekszikópuszta geschossen (Kárpáti, 1983).

Der Verfasser beobachtete am 06.02.1992. einen aus 4 Vögeln bestehenden Trupp auf der Cikes-Weide bei Mekszikópuszta. Weitere 2 Ex. wurden vom Verfasser unter Graugänsen am 12.11. auf der überfluteten Nyéki szállás gesehen, diese wurden bis 26.11. in 5 Fällen beobachtet.

10. Kanadagans (*Branta canadensis*)

T. Hadarics fand am 22.10.1990. an der überfluteten Paprét in einer Schar von Graugänsen eine Kanadagans. Diese Beobachtung konnte leider nicht anerkannt werden, denn der Vogel wurde nur von einem Beobachter gesehen, und es wurden auch keine Fotos angefertigt.

11. Rostgans (*Casarca ferruginea*)

Das erste Vorkommen am Fertő stammt aus dem Jahre 1983, A. Ambrus und L. Kárpáti sahen am 12.05. im Cikes ein Weibchen. Der Verfasser beobachtete in Begleitung von T. Frank am 26.10.1990. zwei Exemplare. Eine dieser Vögel wurde bis zum 10.11. in weiteren 4 Fällen unter äsenden Wildgänsen beobachtet (Pellingner, 1991). Das einzige Sommer-vorkommen stammt vom 11.08.1992., als die Teilnehmer des Beringungslagers an der abgelassenen Nyéki szállás 1 Ex. beobachteten.

12. Brandgans (*Tadorna tadorna*)

Aus den Erfahrungen der letzten Jahre ist zu schließen, daß die Brandgans in fast jeder Zugsaison beim Fertő erscheint. Der erste Beleg stammt aus dem Jahre 1978. Am 30.09. wurde ein Weibchen im Übergangskleid erlegt (Kárpáti, 1983).

Bei der Synchronbeobachtung am 28.10.1990. sah I. Marton bei Sarród unter den zur Äsung hinausziehenden Wildgänsen 3 Brandgänse. Weitere 2 Ex. wurden vom Verfasser und dessen Begleitung am 03.05.1992. bei der überfluteten Lebensraumrekonstruktion beobachtet. Im Monat Mai wurden Brandgänse in weiteren 3 Fällen gesehen. Im November 1992. wurden vom Verfasser an der Lebensraumrekonstruktion mehrfach kleinere Trupps aus 1-6 Ex. beobachtet.

Pellinger Attila H-9493 Fertőboz, Fő u. 77.

Második Hopp Ferenc Emléktábor

Naszály - Ferencmajor

1992. augusztus 15-20.

Az Észak - Dunántúl legnagyobb halastórendszerénél rendeztük meg 1992-ben is a Hopp Ferenc Emléktábort, melynek fő profilja a vonuló énekesmadarak gyűrűzése.

Naszály-Ferencmajor az átvonuló - vízhez kötődő - fajoknak tipikus élőhelyet biztosít úgy pihenő, mint táplálékszerző helyként. A látványosabb őszi vonuláson három különböző típusú élőhelyen fogtuk be a madarakat, melyek a következők voltak : patakminti bodzás; nádszegély; kiszáradt tómeder nádfoltokkal.

A tábor átlag 10-15 fővel működött. A rendelkezésre álló 15 db 12 m-es függönyháló segítségével 43 fajhoz tartozó 527 példányt jelöltünk, mely összehasonlítva más hazai tábor eredményével, nem mondható kiemelkedőnek. Ami talán izgalmassá teszi a ferencmajori tábort, az a fajgazdagság, a ritkább fajok megjelenése - úgy a területre, mint az országra nézve. Példa volt erre egy fiatal karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) befogása is. A nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*) és a fülemülesítke (*Luscinia melanopogon*) a területre nézve számít ritka fajnak, melyből az utóbbi a faj első előfordulása volt idén. Az országban egyedülállóan táborunk ideje alatt, augusztus 21-én, egy öreg, kimerült havasi lilét (*Eudromias morinellus*) jelöltünk, mely a fajtól szokatlan módon, egy kiszáradt tómederben, vonulólhelyétől több száz kilométerre nyugatra került a hálóba.

A rendkívüli időjárást az egész országban tapasztalhatta mindenki. A teljesen csapadékmentes nyár kihatott a madárvonulásra is; táborunk ideje alatt még igazán nem is kezdődött meg.

Szemléltetésképpen és némi összehasonlításként néhány faj és relatíve nagyszámú vonuló fogási eredményét közlöm mennyiségi sorrendben.

Sárga billegető - Schafstälze (<i>Motacilla flava</i>)	: 97*
Cserregő nádiposzáta - Teichrohrsänger (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	: 84
Foltos nádiposzáta - Schilfrohrsänger (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	: 81
Barátposzáta - Mönchsgrasmücke (<i>Sylvia atricapilla</i>)	: 79
Függőcinege - Beutelmeise (<i>Remiz pendulinus</i>)	: 19**
Jégmadár - Eisvogel (<i>Alcedo atthis</i>)	: 15
Bütykös hattyú - Höckerschwan (<i>Cygnus olor</i>)	: 9
Kormos légykapó - Trauerschnäpper (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	: 8
Kékbegy - Blaukehlchen (<i>Luscinia svecica</i>)	: 2
Pocgém - Zwergdommel (<i>Ixobrychus minutus</i>)	: 1
Vörös vércse - Turmfalke (<i>Falco tinnunculus</i>)	: 1

* A madarakat két éjszaka alatt az éjszakázóhelyen fogtuk be.

** Augusztus 19-én egy csehszlovák gyűrűs madarat fogtunk be.

Zusammenfassung

Zweites Ferenc Hopp Gedenklager bei Naszály-Ferencmajor

Im größten Fischsteichsystem Nord-Transdanubiens (Nordwest-Ungarn) wurde vom 15. bis 20. August 1992. ein Beringungslager veranstaltet. In drei verschiedenen Habitaten - Holundergebüsch, Schilfrand sowie ausgetrockneter Seeboden mit Schilfflecken - waren 15 Stück 12 m lange Japannetze aufgestellt. Es wurden 527 Exemplare von 43 Arten gekennzeichnet. Interessante Arten waren: Sprosser (*Luscinia luscinia*), Mariskensänger (*Luscinia melanopogon*), Karmingimpel (*Carpodacus erythrinus*) und es gelang auch einen alten, erschöpften Mornellregenpfeifer (*Eudromias morinellus*) zu fangen, der auf eine ungewohnte Art mehrere hundert Kilometer westwärts von seinem üblichen Zugweg entfernt ins Netz geraten ist.

Szimuly György H-2890 Tata, Vértesszőlősi út 7.

Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon 1992/1993

A megelőző szezon vadlúdszámlálásaival ellentétben (pénzforrások elmaradása) az idén általában havi egy alkalommal végeztünk felméréseket. Kivételt képezett ezalól a november, mikoris két alkalommal ellenőriztük a Fertőről kihúzó libák mennyiségét.

A vadlúdvonulás - elsősorban az enyhe tél miatt - nem mutatta az őszi és tavaszi vonulás szokásos képét, hanem a decemberi 15.000 példányos mennyiség jelentette a tetőzést, de januárban és februárban is 11.000 pd. feletti volt a teelő létszám. A tömegek már március elején elvonultak ugyan, de még március végén is csaknem 2.000 libát (főként nyári ludat) lehetett észlelni.

A Fertő-tó domináns libája változatlanul a vetési lúd volt. A legtöbb - mintegy 11.000 pd. - november végén, december elején jelent meg. Ezt követően fokozatosan, hónapról-hónapra megfeleződött mennyiségük, márciusban már csak mutatóban lehetett látni.

A nyári lúd novemberben 6.500, februárban 5.300 példánnyal tetőzött. Téli minimális mennyisége - hála az időjárásnak és a vizek állapotának - alig maradt 3.000 pd. alatt. Korábbi szezonokkal ellentétben még április elején is nagyobb csapatait lehetett látni.

A nagy lilik őszi tömeges vonulása gyakorlatilag elmaradt, őszi csúcsmennyisége kevéssel 250 pd. fölötti volt. Januárban jelent meg nagyobb számban, februárban 2.600 pd. volt mennyisége. Március elején zömük elvonult a fészkelőhelyek felé.

A ludak mennyisége alatta maradt az 1991/1992-es szezonban tapasztaltaknak, amit a Seewinkel tavainak feltöltődött állapotával magyarázhatunk. Az előző szezonhoz képest az alábbi különbségek adódtak a maximumokat illetően :

Nyári lúd	91/92 :	8677	92/93 :	6539
Vetési lúd		16915		11208
Nagy lilik		2722		2622
Összes liba		24198		15104

Köszönet illeti azokat, akik a megfigyelésekben résztvettek (zárójelben a megfigyelési napok száma) :
Kedmencz J. (6), Dr. Faragó S. (5), Jánoska F. (5), Fersch A. (5), Babella P. (5), Molnár B. (5), Dr. Hadarics T. (4), Pellingner A. (4), Marton I. (3), Németh Cs., Neuwirth N., Mogyorósi S., Soproni J. (1-1).

Időpont	Nyári lúd	Nagy lilik	Vetési lúd	Indet.	Összesen
1992.10.18.	5116	256	1328	2781	9481
1992.11.08.	6539	65	504	1880	8988
1992.11.14.	5060	33	1086	1407	7586
1992.12.13.	3135	71	11208	690	15104
1993.01.15.	2907	1555	6201	350	11013
1993.02.13.	5340	2622	3360	300	11622
1993.03.21.	1558	120	55	6	1739

Nyári lúd - Graugans (*Anser anser*):

Időpont	Balf	Fertőboz	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	Fertőszéplak- Csordahajtó	Sarród 1	Sarród 2	László- major	Mekszikóp. madárház	Cikes	M.pusztá re- konstr. maradt	Összesen
1992.10.18.	-	-	0	1	0	-	286	165	638	4026	-	-	5116
1992.11.08.	-	-	81	12	187	-	1524	-	374	0	361	4000	6539
1992.11.14.	-	52	203	577	0	-	1458	-	1819	802	149	-	5060
1992.12.13.	-	0	0	43	2	-	0	-	3086	4	0	-	3135
1993.01.15.	-	-	124	316	0	9	1650	-	113	695	0	-	2907
1993.02.13.	-	-	45	1132	54	-	2227	-	1240	642	-	-	5340
1993.03.21.	-	-	0	0	414	0	185	-	55	0	203	701	1558

Nagy lilik - Bläßgans (*Anser albifrons*):

Időpont	Balf	Fertőboz	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	Fertőszéplak- Csordahajtó	Sarród 1	Sarród 2	László- major	Mekszikóp. madárház	Cikes	M.pusztá re- konstr. maradt	Összesen
1992.10.18.	-	-	0	0	0	-	0	256	0	0	-	-	256
1992.11.08.	-	-	0	0	0	-	65	-	0	0	0	-	65
1992.11.14.	-	0	0	0	0	-	28	-	4	1	0	-	33
1992.12.13.	-	0	0	1	0	-	0	-	70	0	0	-	71
1993.01.15.	-	-	50	6	292	270	756	-	59	122	0	-	1555
1993.02.13.	-	-	216	152	89	-	257	-	1367	541	-	-	2622
1993.03.21.	-	-	0	0	0	0	0	-	2	4	111	3	120

Vetési lúd - Saatgans (*Anser fabalis*):

Időpont	Balf	Fertőboz	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	Fertőszéplak- Csordahajtó	Sarród 1	Sarród 2	László- major	Mekszikóp. madárház	Cikes	M.pusztá re- konstr. maradt	Összesen
1992.10.18.	-	-	0	3	0	-	3	1179	3	140	-	-	1328
1992.11.08.	-	-	0	29	20	-	17	-	335	63	40	-	504
1992.11.14.	-	26	0	0	85	-	730	-	120	39	86	-	1086
1992.12.13.	-	0	0	175	837	-	0	-	10196	0	0	-	11208
1993.01.15.	-	-	11	2	241	95	5225	-	510	117	0	-	6201
1993.02.13.	-	-	1366	61	194	-	147	-	1300	292	-	-	3360
1993.03.21.	-	-	0	0	0	0	0	-	30	0	23	2	55

Indet. lúd (*Anser indet.*):

Időpont	Balf	Fertőboz	Hidegség- F.homok	F.homok- Hegykő	Hegykő- F.széplak	Fertőszéplak- Csordahajtó	Sarród 1	Sarród 2	László- major	Mekszikóp. madárház	Cikes	M.pusztá re- konstr. maradt	Összesen
1992.10.18.	-	-	0	0	0	-	0	2481	0	300	-	-	2781
1992.11.08.	-	-	0	0	26	-	1604	-	0	0	250	-	1880
1992.11.14.	-	0	0	0	1280	-	107	-	20	0	0	-	1407
1992.12.13.	-	0	0	58	52	-	0	-	580	0	0	-	690
1993.01.15.	-	-	350	0	0	0	0	-	0	0	0	-	350
1993.02.13.	-	-	0	0	100	-	0	-	200	0	-	-	300
1993.03.21.	-	-	0	0	0	0	0	-	6	0	0	0	6

Zusammenfassung

Bestandserfassung der Wildgänse im Neusiedlersee-Raum 1992/1993

Im Gegensatz zur vergangenen Saison wurden die beim Fertő verweilenden Wildgänse diesmal im allgemeinen einmal im Monat kontrolliert. Der Zug zeigte nicht das gewohnte Bild, dies ist in erster Linie dem milden Winter zu verdanken. Die im Dezember gesehenen 15.000 Ex. bedeuteten das Maximum, doch auch im Januar und Februar konnten noch über 11.000 Ex. gezählt werden. Die großen Massen zogen schon Anfang März weg, aber bis Ende des Monats blieben noch fast 2.000 Gänse hier.

Die dominante Art des Fertő ist auch weiterhin die Saatgans. Ende November, Anfang Dezember erschienen über 11.000 Exemplare.

Die Zahl der Graugänse kulminierte im November mit 6.500, und im Februar mit 5.300 Exemplaren. Das Minimum sank auch in den Wintermonaten nur etwas unter 3.000 Exemplare.

Der Herbstzug der Bläßgänse blieb diesmal praktisch aus. Mitte Januar erschienen wieder größere Trupps, und im Februar wurden dann 2.600 Ex. gesehen. Der Großteil der Bläßgänse verließ das Gebiet Anfang März.

In der 1. Tabelle wurden die Maximalwerte der Saisone 91/92 und 92/93 miteinander verglichen, in den weiteren Tabellen sind die Daten der Synchronbeobachtungen aufgelistet.

Dr. Faragó Sándor H-9401 Sopron, Pf. 132.

Barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) különös sérülése

Nem mindennapi módon sérült fiatal barátját kaptam 1990. szeptember 18-án a soproni egyetem hallgatóitól. A madár este 8 óra tájt szállt az egyik ablak párkányára, de az ablak nyitásakor odébb röppent. Alig pár perc múlva visszatért és akkor nehézség nélkül, sikerült megfogni. Kézbe véve derült ki, hogy felső csőrakájának hegye a két alsó csőrakáva közti bőrt átszakítva, beszorult oda (fotó). Az így keletkezett résen a madár nyelve is kilógott. A seb alig vérzett, és meglepő módon a sérült állat nyugodtan tűrte, hogy csőrét - egy pipaszurkáló segítségével - kiszabadítsam.

A "műtét" után felélénkült és miután meggyűrűztem, a botanikus-kertben elengedték. Sérülését feltehetően ablaküvegnek repülve szerezte.

Fotó : Túri Zoltán

Zusammenfassung

Außergewöhnliche Verletzung einer Mönchsgrasmücke (*Sylvia atricapilla*)

Die auf dem Foto zu sehende Mönchsgrasmücke wurde in Sopron am 18. September 1990. in einem Fenster des Studentenheims der Universität gefangen.

Die zwei Schnabelhälften sind vermutlich durch einen Anprall an ein Fenster ineinander geraten.

Pellinger Attila H-9493 Fertőboz, Fő u. 77.

Füstifecske (*Hirundo rustica*) és molnárfecske (*Delichon urbica*) hibridje

A hansági Fehér-tón megrendezett 16. madártani táborban 1992.07.27-én 20^h után a nádas területén kihelyezett függönyhálóba szokásosan fecskék akadtak. A tábor területén a gyűrűzés és a fajmeghatározás során kézre került egy molnárfecske szerű madár, széles fehér farcsíkkal.

A faroktollak alján fehér pettyezés látszott, toroka és homloka a fiatal füstifecskére jellemzően rózsaszínű volt. A rózsaszínű torokfoltot elmosódott barnás, nem egyenes határvonal szegélyezte, ill. övezte, a madár hasa fehér volt. Felülről a fehér farcsíkot leszámítva füstifecskére hasonlított. A szárnytollak belső szegélye és a faroktollak széle fehéres, az alsó farkfedők sárgásak, a felső farkfedők között már voltak szürkés tollak. A csüd rövid, teljes hosszában finom szőrszerű fehér tollazattal, molnárfecskére jellemzően. A madár elsőéves egyed volt.

Méreték - <i>Maße</i> :	szárnyhossz - <i>Flügelänge</i> :	117 mm
	farokhossz - <i>Schwanzlänge</i> :	69 mm
	evezők közti különbség - <i>Handschwingenprojektion</i> :	69 mm
	csőr - <i>Schnabel</i> :	15.7 mm
	csüd - <i>Lauf</i> :	6.0 mm
	szárnyforma - <i>Flügelformel</i> :	2, 11, 20, 29, 38, 45, 52

A madárról diapozitív képek és fekete-fehér negatív fotók készültek. Az eltérést Király Gergely gyűrűző észlelte. Az alaposabb vizsgálatot követően füstifecske-molnárfecske hibridnek határoztuk, így *H.rustica-D.urbica* néven kapta az L69785-ös sorszámú gyűrűt.

Zusammenfassung

Hybride von Rauchschwalbe (*Hirundo rustica*) und Mehlschwalbe (*Delichon urbica*)

Am 27.07.1992. wurde im Beringungslager bei Fehértó eine ungewöhnlich gefärbte junge Mehlschwalbe gefangen.

Die Unterseite der Steuerfedern zeigte weiße Tupfen, die Kehle und die Stirn waren rosa gefärbt. Der Kehlfleck hatte einen bräunlichen Saum, der Bauch war weiß. Von oben betrachtet ähnelte der Vogel einer Rauchschwalbe mit weißem Bürzel. Der Innensaum der Schwungfedern, und der Rand der Schwanzfedern war weißlich, die Unterschwanzdecken waren gelblich, zwischen den oberen Schwanzdecken konnte man gräuliche Federn entdecken.

Nach einer gründlichen Untersuchung wurde der Vogel als Rauch-Mehlschwalben Hybride bestimmt, und mit dem Ring "Budapest L69785" freigelassen.

Fülöp Tibor H-9155 Lébénymiklós, Kun u. 6.

Új madárfajok a hansági faunában

A Hanság madárfaunáját közel 20 éve kísérjük figyelemmel. A korábbi fajlisták az 1930-as és '60-as években készültek, ezek elsősorban Király Iván, Studinka László és Sely Ottó munkái voltak. Azóta az általuk leírt fajok előfordulásait bizonyítani tudtuk. A rendszeres terepi bejárások és megfigyelések alkalmával a Hanság térségében újabb fajok jelenlétét sikerült kimutatni, egyes fajoknál csak eseti előfordulások voltak, míg mások évről évre megjelentek.

A gulipán (*Recurvirostra avosetta*) először 1963-ban jelent meg. E fajról 1991-ig nem volt újabb adat. Az első két példányt augusztus 23-án láttuk Fehértón, majd a madarak száma fokozatosan növekedett egészen szeptember 14-ig, amikor 47 pd-t láttunk. Ezután számuk fokozatosan csökkent és október 25-én még 26 pd. tartózkodott a területen. 1992-ben és 1993-ban szintén jelen voltak elsősorban az őszi időszakban, de kisebb csoportjuk tavasszal és nyáron is megfigyelhető volt.

Ugyancsak a Hanság madárvilágát gazdagította a hosszúfarkú gébics (*Lanius schach*) előfordulása Fehér-tón. A faj Elő- és Hátsó-India valamint a Himalája térségében él, ez volt az első magyar, ill. európai előfordulása. A madár 1979. április 21-én jelent meg a tó északi oldalán rekettyefűzön, angol és magyar ornitológusokkal figyeltük meg, hitelesítő rajzok és fotók készültek róla.

1992. augusztus 08-án 1 pd. fiatal karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) került befogásra a fehértói táborban. A madár nádas területen kihelyezett függőhálóba repült az esti órákban (21^h). Érdekességként említem meg, hogy a Fehértói Madárvárta épülete mellett május hónap során hallottam énekelni egy madarat, amelynek hangja számomra ismeretlen volt, a madarat nem tudtam megfigyelni. Június elején Helgolandon járva hallottam a karmazsinpirókot énekelni és a két hangot összevetve azonos madárról lehetett szó. Ezt követte a fiatal egyed befogása.

1992. szeptember 12-én 1 pd. rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*) jelent meg a hansági Fehér-tón, a madár október 5-ig tartózkodott a tónál nagy kócsagok, kanalasgémek, nagy pólingok, gulipánok, stb. társaságában. A madarat több ornitológus és hozzáértő megfigyelte.

1993. május 02-án Dr. Hadarics Tibor látott a fehértói kilátóból 1 pd. székigolyát (*Himantopus himantopus*). Ez a faj sem fordult még elő a Hanság térségében.

Ugyanezen a napon és időben figyelt meg Dr. Hadarics Tibor 2 pd. fattyúszerköt (*Chlidonias hybrida*) a tó fölött röpködve kormos szerkő társaságában. A madarat jómagam is láttam. Fattyúszerkőről korábbi megfigyelés vagy adat nem volt az utóbbi másfél évtizedben.

Érdekes, hogy az új fajok megfigyelése minden esetben Fehértón volt, ami valószínűleg abból következik, hogy itt több időt töltünk megfigyeléssel, illetve 17. éve folyamatosan működik a Hansági Ornitológiai és Természetvédelmi tábor.

Zusammenfassung

Neue Vogelarten in der Fauna des Hanság

Die Vogelwelt des Hanság (Wasen) wird vom Verfasser und seiner Arbeitsgruppe seit nahezu 20 Jahren mit Aufmerksamkeit verfolgt. Die früheren Artenlisten stammen aus den '30er bzw. '60er Jahren. Die damals beschriebenen Arten konnten seitdem bestätigt werden, aber es wurden auch neue Arten festgestellt.

Säbelschnäbler (*Recurvirostra avosetta*) wurden erstmals im Jahre 1963 beobachtet. Die Art wurde dann bis 1991 nicht gesehen. Die ersten beiden Exemplare erschienen am 23. August bei Fehértó. Ihre Zahl stieg dann kontinuierlich bis zum 14. September, als sie mit 47 Exemplaren das Maximum erreichten. 1992 und '93 konnten erneut Säbelschnäbler beobachtet werden, sie wurden hauptsächlich in den Herbstmonaten gesehen, kleinere Trupps waren aber auch im Frühling und Sommer anwesend.

Am 21. April 1979. wurde im nördlichen Teil des Fehér-Sees ein Schachwürger (*Lanius schach*) beobachtet. Dies war der erste Beleg für Ungarn bzw. Europa.

Am 8. August 1992. wurde im Beringungslager bei Fehértó ein junger Karmingimpel (*Carpodacus erythrinus*) gefangen. Interessant wäre zu bemerken, daß der Verfasser im Monat Mai neben der Vogelwarte einen ihm unbekanntem Vogel singen hörte. Später, bei einem Besuch auf Helgoland hörte er dann einen Karmingimpel singen. Nach einem Stimmenvergleich könnte es sich bei den beiden Vögeln um die gleiche Art gehandelt haben.

Vom 12. September bis 5. Oktober 1992. verweilte ein Rosapelikan (*Pelecanus onocrotalus*) am Fehér-See, und am 2. Mai 1993. wurden am gleichen Ort ein Stelzenläufer (*Himantopus himantopus*) und zwei Weißbartseeschwalben (*Chlidonias hybrida*) gesehen.

Zu erwähnen wäre noch, daß alle Beobachtungen bei Fehértó waren, denn hier werden häufiger Beobachtungsrundgänge durchgeführt, und es wird auch seit 17 Jahren regelmäßig ein Ornithologie- und Naturschutzlager veranstaltet.

Fülöp Tibor H-9155 Lébénymiklós, Kun u. 6.

Adatok az uhu (*Bubo bubo*) táplálkozásához

Bevezetés

Mint ismeretes az uhu (*Bubo bubo*) Magyarországon erősen lecsökkent állományban fészkel, a fészkelő párok számát a szakemberek 15-20 közé teszik. A faj jelentős visszaszorulását élő- és fészkelőhelyeinek zavarása-csökkenése, a megmaradt állomány szétdarabolódása és a korábban gyakori fiókakiszedés okozta.

A Soproni-hegység területéről, a magyar-osztrák határ mellől több ízben kaptunk híreket vadászok-természetjárók-hivatásos természetvédők jóvoltából az uhu előfordulásáról. Az információk jórésze nem konkrét megfigyelésekből, hanem elsősorban az uhu hangjának télvégi-tavaszi észleléséből származott. Emellett azonban konkrét adatok is rendelkezésre állnak arról, hogy Ausztria szomszédos tartományában, Burgenlandban 6-7 párra becsült fészkelő állománya Magyarország irányába terjeszkedhet. (KÁRPÁTI L. számol be arról, hogy 1987 februárjában találtak elhullva egy fiatal példányt, mely egy magasfeszültségű vezetéknek repülve pusztult el. (GRÜLL-FREY 1990))

Váczi Miklós tagtársunk komoly erőfeszítéseket tett az uhu potenciális fészkelőhelyeinek felkutatására, és ausztriai kirándulása során sikerült is neki egy, az osztrák-magyar határtól kb. 1 km-re, osztrák területen levő kőfejtőben az uhu tartózkodási helyére rálelnie.

Anyag és módszer

A Váczi M. által 1992. szeptember 17-én a fent említett kőfejtőben gyűjtött 32 többé-kevésbé ép köpet, egyéb köpetek törmeléke és táplálékmaradványok-tépések meghatározása adta az alapot vizsgálataimhoz. A köpetekből meghatározott zsákmányállatok egyedszám- és tömegviszonyait is összevettem, így pontosabb képet kaphatunk az egyes zsákmányállat-fajok szerepéről az uhu táplálkozásában.

Eredmények

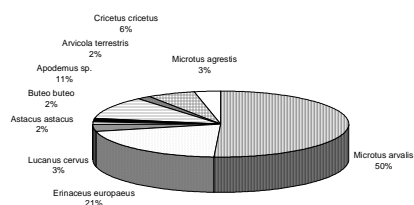
A köpetek elemzése során az 1. táblázatban és az 1. ábrán látható zsákmányállat-megoszlást sikerült kimutatnom. A táplálékmintában 6 kismérfaj, 1-1 rák-rovar és madárfaj fordult elő. A táplálékmaradványokból további 1 madárfajt (fogoly /*Perdix perdix*) lehetett kimutatni. Egyedszám tekintetében a legjelentősebb fajnak a mezei pocok (*Microtus arvalis*) bizonyult, tömeg tekintetében a sün (*Erinaceus europeus*) képviselte a legjelentősebb részarányt. (A zsákmányállatok tömegadatait K. BAUER, V. AELLEN és P. LÜPS adatai alapján számoltam (in GLUTZ és BAUER 1980)). Az eredmények összevetésekor kiderül, hogy HARASZTHY (1984) adataival megegyezően jelentős részarányt képvisel a mezei pocok és a sün. A burgenlandi vizsgálatok (GRÜLL-FREY 1990) egyes esetekben jelentős vándorpatkány-előfordulást regisztráltak, mintánkban a faj azonban (talán a viszonylag kis elemszám miatt) nem fordult elő.

Kismérfaj-faunisztikai érdekesség a csalitjáró pocok (*Microtus agrestis*) előfordulása. E faj Magyarországon SCHMIDT (1974) adatai alapján a Kisbalaton környékén, Zala- és Somogy megye egyes területein fordul elő. Az ettől északabbra eső területeken az osztrák Alpokalja és a Bécsi-medence területén közelíti meg elterjedésében hazánk területét. BAUER (1960) sem tudta a Fertő-tó környékéről kimutatni, bár egy kétséges előfordulást említ a Wulka patak völgyéből. A Soproni-hegység területén köpetvizsgálatokat folytató ANDRÉSI-SÓDOR (1987) viszont már egy ízben kimutatta e fajt, bár adataikat többen vitatták. Az uhu köpeteiből előkerült két példány azonban adataikat megerősíteni látszik. Feltehető, hogy e faj elterjedésében jobban megközelíti, vagy esetleg el is éri az Alpokalja irányából a Soproni-hegység területét.

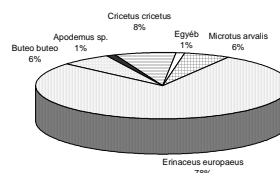
Mezei pocok - Feldmaus (<i>Microtus arvalis</i>)	32 pd.
Csalitjáró pocok - Erdmaus (<i>Microtus agrestis</i>)	2 pd.
Hörcsög - Hamster (<i>Cricetus cricetus</i>)	4 pd.
Erdeiegér sp. (<i>Apodemus sp.</i>)	7 pd.
Vízi pocok Schermaus (<i>Arvicola terrestris</i>)	1 pd.
Sün - Igel (<i>Erinaceus europaeus</i>)	13 pd.
Szarvasbogár - Hirschkäfer (<i>Lucanus cervus</i>)	2 pd.
Folyami rák - Edelkrebs (<i>Astacus astacus</i>)	1 pd.
Egerészölyv - Mäusebussard (<i>Buteo buteo</i>)	1 pd.

1. táblázat - 1. Tabelle

Az uhu köpeteiből előkerült zsákmányállatok megoszlása egyedszám alapján
Zahlenverhältnis der Beutetiere

Az uhu köpeteiből előkerült zsákmányállatok megoszlása tömeg alapján
Massenverhältnis der Beutetiere

1. ábra - 1.Abb.

Irodalom - Literatur :

- Andrési P.-Sódor M. (1987) : Sopron és környékének kisemlős faunája. Soproni Szemle XLI.évf. 3-4.sz. pp. 10.
 Bauer, K. (1960) : Die Säugetiere des Neusiedlersee-Gebietes (Österreich). Bonner Zool. Beitr. pp. 301.
 Glutz v. Blotzheim, U.N.-Bauer, K. (1980) : Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. Columbiformes-Piciformes pp. 232-233.
 Grüll, A.-Frey, H. (1990) : Neue Befunde zu Bestandentwicklung, Bruterfolg und Nahrungszusammensetzung des Uhus (*Bubo bubo*) im Burgenland. BFB-Bericht 74. pp. 137-145.
 Haraszthy L. (1984) : Magyarország fészkelő madarai. Natura Kiadó pp. 111-112.
 Schmidt E. (1974) : Die Verbreitung der Erdmaus, *Microtus agrestis* (Linné, 1761), in Ungarn. Säugetierkundliche Mitteilungen 22. Jhg. Heft 1. pp. 61-64.

Zusammenfassung

Angaben zur Nahrungszusammensetzung des Uhus (*Bubo bubo*)

Wie bekannt, hat sich der Bestand des Uhus in Ungarn stark vermindert, Fachleute schätzen 15-20 Brutpaare. Aus dem österreich-ungarischen Grenzgebiet des Ödenburger Gebirges erhielten wir mehrfach Nachrichten über das Vorkommen des Uhus. Miklós Váczi versuchte mit großem Einsatz die potentiellen Nistplätze ausfindig zu machen. Bei einem Ausflug in Österreich fand er dann schließlich den Aufenthaltsort eines Uhus in einem Steinbruch ca. 1 km von der ungarischen Grenze entfernt.

Als Grundlage zur Nahrungsanalyse dienten die von M. Váczi am 17. September 1992. im genannten Steinbruch gesammelten 32 mehr oder weniger unbeschädigten Gewölle, einige Gewöllebruchteile, sowie Rupfungen und Nahrungsreste. In der Futterprobe kamen 6 Kleinsäugerarten sowie je eine Krebs-, Käfer- und Vogelart vor. Aus den Nahrungsresten konnte eine weitere Vogelart (Rebhuhn *P. perdix*) bestimmt werden.

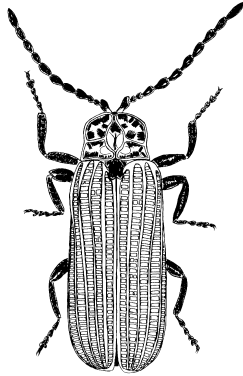
Zahlenmäßig dominiert zweifellos die Feldmaus (*Microtus arvalis*), aus der Sicht der Massenverhältnisse ist aber der Igel (*Erinaceus europaeus*) am bedeutendsten.

Interessant ist das Erscheinen der Erdmaus (*Microtus agrestis*), da sie nach Daten von SCHMIDT (1974) in Ungarn nur in den Komitaten Zala und Somogy vorkommt. In den nördlicheren Regionen kommt die Art im österreichischen Alpenvorland und im Wiener Becken vor. Es kann angenommen werden, daß sich das Verbreitungsgebiet der Erdmaus aus westlicher Richtung dem Ödenburger Gebirge nähert oder es sogar erreicht.

Jánoska Ferenc H-9401 Sopron, Pf. 132.

***Pyropterus affinis* - egy ritka hajnalbogár faj a Soproni-hegyvidéken**

1993. július 4-én a Dalos-hegy ÉK-i oldalán szeder virágon 7-8 mm nagyságú, élénkpiros bogarat találtam, amit *Pyropterus affinis*-nek határoztam meg. (KASZAB Z. 1955. Magyarország Állatvilága VIII.1.p. 1 18).

Magyar név hiányában a tudományos elnevezés fordítását érdemes megjegyezni : to pyr, pyros = görögül tűz, tűzszerű; to pteron = görögül a szárny; affinis = latinul hasonló, rokon.

Bogarunk a hajnalbogarak (*Lycidae*) családjába tartozik. Ez a "familia" főleg trópusokon élő fajokat foglal össze. Az eddig ismert mintegy 3.500 hajnalbogár fajtól csak 11 él Közép-Európában. Közös jellemzőjük, hogy a szárny élénkvörös és általában hosszanti erős bordák húzódnak rajta, amelyeket harántlécek kötnek össze, így sajátos hálózat, sejtes szerkezet keletkezik a szárnyfedőn. A nyakpajzs elülső szegélye felhajló és ezt is bordák osztják fel, esetünkben 5 nagy sejtet képezve.

A kifejlett bogarak és lárváik is ragadozók, apróbb rovarokra, csigákra vadásznak a korhadó farönkökben, leváló fakéreg alatt.

A *Pyropterus affinis* elterjedése Észak- és Közép-Európa. Kaszab Z. idézett műve szerint faunaterületünkön a Kárpátokban és magasabban fekvő erdeinkben található, "meglehetősen ritka".

Zusammenfassung

Seltene Käferart im Ödenburger Gebirge

Am 4. Juli 1993. fand der Verfasser im Ödenburger Gebirge ein Exemplar der seltenen Käferart *Pyropterus affinis*. Die "Familie" besteht hauptsächlich aus tropischen Arten. Von den bisher bekannten 3.500 Arten leben nur 11 in Mitteleuropa.

Dr. Traser György H-9401 Sopron, Pf. 132.

"Táplálékkonkurrencia" réti sas (*Haliaëtus albicilla*) és róka (*Vulpes vulpes*) közt

A Fertő térségében a vonuló illetve teelő vadlúd-tömegek nyomában rendszeresen megjelennek réti sasok. Táplálékuk ezidőtájt jellemzően a vadászatok során megsörétezett, sebzett vagy elhullott vízivad, gyakran látni a tó jegén madártetemet tépő sást.

Február 22-én délelőtt 2 pd. adult és 3 pd. immatur tollazatú madarat figyeltünk, melyek a mekszikópusztai élőhelyrekonstrukció Paprét nevű tavának jegén ültek. Az öt sas két libadögön osztozott meg, táplálkozás közben a gyülekező varjak (kb. 20 pd. szürkevarjú, 1 pd. kormos varjú) zaklatása miatt felrebbentek, majd újra letelepedtek a jégre.

Mintegy 10 percnyi folyamatos megfigyelés után a Hidegségi út felől közeledő rókára figyeltünk fel, mely óvatosan lopakodott a lekaszált rét gyér növényzetébe lapulva. A befagyott tófelülethez érve megtorpant, majd némi szimatolás után lassú ügetéssel indult el a sasok felé, melyek az erős szélben többször fölérepültek és 1-3 méter magasságban szítálva, le-lecsapva próbálták elűzni. A zaklatás szemmel láthatóan nem zavarta, sőt egy alkalommal, amikor az egyik fiatal madár szinte a hátát érintette, a róka megfordult és fogával a réti sas felé kapott. A sasok és varjak állandó zaklatása ellenére sikerült megszereznie az egyik, szinte még ép vetési lúd tetemet, mellyel a közeli csatorna nádszegélye felé tűnt el.

Zusammenfassung

Nahrungskonkurrenz zwischen Seeadler (*Haliaëtus albicilla*) und Fuchs (*Vulpes vulpes*)

Am 22.02. wurden am zugefrorenen See der Lebensraumrekonstruktion bei Mekszikópuszta 5 Seeadler beobachtet, die sich von zwei Gänsekadavern ernährten. Nach einigen Minuten tauchte auf der nahe gelegenen Wiese ein Fuchs auf, der sich den Seeadlern vorsichtig näherte. Als der Fuchs die Eisfläche erreichte, schnupperte er ein wenig herum, dann lief er in Richtung der Adler weiter. Die Adler versuchten den Fuchs zu verscheuchen, ihm gelang es aber trotzdem eine Gans zu erbeuten, mit der er dann im Schilf verschwand.

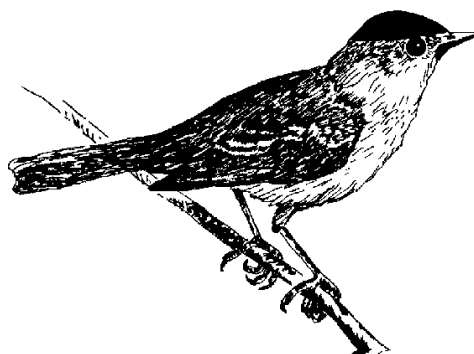
Dr. Hadarics Tibor H-9400 Sopron, Ív u. 14.

Pellinger Attila H-9493 Fertőboz, Fő u. 77.

Tartalomjegyzék - Inhaltsverzeichnis

Dr. Faragó Sándor : Vadlúd állományvizsgálatok a Fertő-tájon 1992/1993.	15
Bestandserfassung der Wildgänse im Neusiedlersee-Raum 1992/1993.	16
Dr. Hadarics Tibor : Az ún. nagy-sirályok újonnan elfogadott rendszertani felosztása	4
Über die neue Systematik der Großmöwen	9
Dr. Hadarics T., Pellingner A.: "Táplálékkonkurrencia" réti sas (<i>H. albicilla</i>) és róka (<i>V. vulpes</i>) közt	21
Nahrungskonkurrenz zwischen Seeadler (<i>H. albicilla</i>) und Fuchs (<i>V. vulpes</i>)	21
Dr. Traser György : <i>Pyropterus affinis</i> - egy ritka hajnalbogár faj a Soproni-hegyvidéken	21
Seltene Käferart im Ödenburger Gebirge	21
Fülöp Tibor : Füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>) és molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) hibridje	17
Hybride von Rauchschwalbe (<i>Hirundo rustica</i>) und Mehlschwalbe (<i>Delichon urbica</i>)	17
Fülöp Tibor : Új madárfajok a hansági faunában	18
Neue Vogelarten in der Fauna des Hanság	18
Jánoska Ferenc : Adatok az uhu (<i>Bubo bubo</i>) táplálkozásához	19
Angaben zur Nahrungszusammensetzung des Uhus (<i>Bubo bubo</i>)	20
Mogyorósi Sándor : Tájékoztató és felhívás	3
Pellingner Attila : A Fertő vadludairól	10
Über die Wildgänse des Fertő	12
Pellingner Attila : Barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>) különös sérülése	17
Außergewöhnliche Verletzung einer Mönchsgrasmücke (<i>Sylvia atricapilla</i>)	17
Szerk.: Kedves Olvasó !	3
Szimuly György : Második Hopp Ferenc Emléktábor Naszály - Ferencmajor 1992. aug. 15-20.	14
Zweites Ferenc Hopp Gedenklager bei Naszály-Ferencmajor	14
Támogatóink	22

1993. A barátka védelmének éve !

Vogel des Jahres 1993 : die Mönchsgrasmücke !

Támogatóink

TRÓFEA

Vadászbolt

9400 Sopron, Mátyás király u. 13. Tel : (99) 320-880

*Lőfegyverek, lőszeres, vadász- és íjászhúrok, íjak, nyílpuskák, kések
vadász- és kutyafelszerelések, kutya- és macskaápolási cikkek,
szakkönyvek széles választéka várja Önt !*

*Fegyverek, vadászfelszerelések bizományi értékesítése
kedvező feltételekkel !*

Nyitva : hétfő - péntek 9-12, 13-17 szombat : 9-12

Ne feledje, minden vadász öröme : TRÓFEA

KÖNYVKERESKEDÉS

A VÖRÖS CÉDRUSHOZ

9400 Sopron, Mátyás kir. u. 34/f.

Antikvár könyvek vétele, eladása

**Kívánságra az újdonságokat
külföldről is beszerezzük !**

**Nyitva : hétfő-péntek : 12⁰⁰ - 20⁰⁰
szombat 9⁰⁰ - 12⁰⁰**